

Др Драган Јовашевић,
Редовни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 341.4

Рад примљен: 05.08.2013.

Рад прихваћен: 19.09.2013.

МЕЂУНАРОДНА КРИВИЧНА ДЕЛА У РИМСКОМ СТАТУТУ¹

Апстракт: Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице, али и у националном (интерном) кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за већи број међународних кривичних дела. То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно хуманитарно право) и којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност човечанства. За учиниоце ових кривичних дела у одређеним случајевима је примарна наложност међународних судских (наднационалних) органа као што је Међународни кривични суд формиран Римским Статутом. Управо о појму и карактеристикама кривичних дела која су предмет рада овог Међународног кривичног суда говори аутор у свом раду.

Кључне речи: међународно кривично право, кривично дело, Римски Статут, међународни кривични суд, одговорност, казне.

1. Оснивање *ad hoc* трибунала²

Међународно кривично право се састоји из више прописа садржаних у низу међународних уговора, конвенција, пактова и протокола универзалног и регионалног карактера. Тежња да се дође до кодификације ових прописа је уродила плодом тек на крају 20. века, иако су активности управљене у овом смеру отпочеле одмах после Другог светског рата (Јовашевић, 2010:38-41).

1 jovas@prafak.ni.ac.rs

Рад је резултат спроведеног истраживања на пројекту број 179046: "Заштита људских и мањинских права у европском правном простору" који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

2 Појам трибунала је општи назив који је резервисан само за међународна судишта која имају привремени значај или уско специјализовану надлежност, за разлику од појма суда који одређује судиште које је установљено са намером да буде стални орган са широком надлежношћу.

Тако је Генерална скупштина ОУН још 1946. године формирала Комисију за кодификацију и развој међународног кривичног права која је касније названа Комисија за међународно право и припрему кодекса међународних злочина. Комисија је формулисала основне принципе међународног кривичног права који су произишли из Нирнбершке и Токијске пресуде (тзв. нирнбершки принципи) и израдила Пројекат кодекса међународних злочина. Тај је Пројекат поднет на усвајање Генералној скупштини ОУН 1954. године, али због неслагања међу водећим силама света тога времена (доба хладног рата и оштро супротстављених блокова) није био усвојен (Јовашевић, 2011:56-58).

Генерална скупштина ОУН је потом на свом Петом заседању формирала Комитет за међународно кривично правосуђе који је израдио Нацрт Статута међународног кривичног суда и поднео га на усвајање на Седмом заседању Генералне скупштине. Но, тек 1975. године Пети конгрес о превенцији криминалитета и поступању са учиниоцима одржан у Женеви усваја Резолуцију о превенцији тортуре и превенцији и сузбијању тероризма свих врста. Том приликом поново је разматрана идеја о формирању Међународног кривичног суда. У оквиру Комисије за људска права ОУН и Међународног удружења за казнено право (IAPL) израђен је и Нацрт статута Међународног кривичног суда који чак ни западни блок земаља није био спреман да прихвати (посебно у делу надлежности за гоњење злочина апартхејда).

Даљи напори међународне заједнице у организовању јединственог фронта борбе против међународног криминалитета одвијају се углавном у правцу предузимања напора на сузбијању трговине опојним дрогама и психотропним супстанцијама. Тако је петнаест Карибских и Латиноамеричких држава подржало идеју о Међународном кривичном суду (Broomwhall, 2004:289-313) на Специјалној сесији о наркотичним дрогама Генералне скупштине ОУН 1989. године. Но, овој идеји су се оштро успротивиле САД, Велика Британија и Француска. Међународноправна комисија Генералне скупштине ОУН је ипак наставила са радом на студији о формирању, надлежностима и правилима поступања међународног кривичног суда о чему је посебно било речи 1990. године у Хавани на Осмом конгресу ОУН о превенцији злочина и поступању са њиховим извршиоцима. Следеће године Међународноправна комисија је представила Извештај о злочинима против мира, човечности и безбедности човечанства на Шестом комитету ОУН.

2. Стални Међународни кривични суд

2.1. Оснивање и надлежност суда

Међународни војни *ad hoc* трибунали из 1946. и 1948. године нису задовољили светску, ни правничку јавност у погледу осећања правде и правичности. Све јаче се испољава потреба за оснивањем сталног и универзалног међународног кривичног суда (Eser, 2003:133-163) пред којим би одговарали извршиоци свих међународних злочина без обзира чији су држављани и без обзира на своју функцију и место где су злочини извршени (Damaška, 2008:13-33). Као резултат такве тежње и свих раније уложених напора, коначно је усвојен Римски статут Међународног кривичног суда на Дипломатској конференцији у Риму јула 1998.године. Од укупно присутних 148 представника држава, 120 је гласало за Статут, 21 држава је била уздржана, док је седам било против³. Да би суд почео да функционише било је потребно да Статут потпише и ратификује најмање 60 држава.

Дана 1. јула 2002. године Статут Међународног кривичног суда, познат и као Римски статут, (Рачић, 1998:16) је ступио на снагу чиме је суд формално и основан (када је дакле извршена кодификација међународног кривичног права), а 11. марта 2003.године у присуству представника 89 држава (потписница Статута) и генералног секретара ОУН Кофи Анана инаугурисано је осамнаест судија овог суда на челу са председником суда, канадским судијом Филипом Киршом (који је својевремено био председавајући Римске конференције 1998. године). Нешто касније 21.априла 2003. године за главног тужиоца овог суда изабран је аргентинац Луис Морено Окампо. Тако је отворена нова страница у историји људске цивилизације. У правној теорији је готово општеприхваћено да је Римски статут настојао да оствари синтезу начела кривичног права из разних правних система, а при томе се нарочито трудио да помири англосаксонско и европско, континентално кривично право. Стога су многе његове одредбе плод компромиса, па се означавају као хибридне норме. Но, већ сама чињеница да се Римски статут хвата у коштац са финесама кривичноправне догматике, представља значајан корак напред у поређењу са статутима претходних међународних судова.

Међународни кривични суд основан Римским статутом је комплементаран националном правосуђу. Наиме, усвојено је гледиште, садржано у Преамбули Статута, да је, пре свега, на државама да гоне учиниоце

3 Против Статута сталног међународног кривичног суда изјаснили су се представници следећих држава : САД, Кине, Израела, Индије, Ирака, Либије и Катара.

међународних злочина, а тек ако оне то не учине, поступак покреће Међународни суд. Седиште Међународног кривичног суда је у Хагу у Холандији, с тим што оно може да буде и на другом месту када и где се то покаже неопходним. Овако схваћена комплементарност значи да је Међународни кривични суд само проширење националне кривичне јурисдикције. Он тако није "наднационални", него "интернационални" орган. Он не може учинити ништа више него што могу и национални судови. Међународни кривични суд не може директно да хапси окривљена лица, нити да прикупља релевантне доказе јер нема "своју" полицију. Због тога и сви захтеви за сарадњу и пружање међународне кривичноправне помоћи морају да иду преко националних судова. Како је тај суд само "продужетак" националних судова, окривљена лица му се не "изручују" (екстрадирају), него се "предају" (Novoselec, 2004:482).

Међународни војни судови у Нирнбергу и Токију су, насупрот томе, имали ексклузивну надлежност у односу на националне судове. Они су деловали у државама чији су држављани оптужени за најтежа међународна кривична дела. У односу на те злочине, била је искључена јурисдикција националних судова поражених држава. Само на тај начин су судови држава победница могли директно доћи до оптужених лица и доказа за њихову кривицу. И *ad hoc* трибунали – за бившу Југославију и Руанду – имају суженију надлежност, иако и они имају приоритет у односу на националне судове (али та надлежност није ексклузивна). Наиме, национални судови могу, па чак и морају да суде лицима за које постоји сумња да су извршила међународна кривична дела у ратним дешавањима на подручју бивше СФР Југославије, односно Руанде, под условом да *ad hoc* трибунали не воде кривичне поступке према таквим лицима. То из разлога јер су међународни судови, у првом реду, заинтересовани за суђење лицима која су се налазила на највишим политичким, државним, полицијским или војним положајима, док суђење осталим учиниоцима међународних кривичних дела препуштају националним судовима. Овде се, дакле, ради о конкурирајућој надлежности.

Будући да се ради о изузетно значајном органу међународне заједнице (Petrović, Bisić, Perić:459-462), потребно је да укажемо и на надлежности сталног Међународног кривичног суда. Ту се разликују следеће врсте надлежности овог суда: а) материјална, б) персонална, в) територијална и г) временска. Материјална надлежност Међународног кривичног суда (чл. 5-8. Статута) ограничена је на најтежа међународна кривична дела која погађају међународну заједницу. Статутом су предвиђене четири врсте злочина (међународних кривичних дела) за која је надлежан овај суд. То су : 1) злочин геноцида, 2) злочин против човечности, 3) ратни злочини

и 4) злочин агресије. Осим злочина агресије, за сва остала кривична дела дати су елементи на основу Женевских конвенција из 1949 године и допунских протокола из 1977. године. У погледу персоналне надлежности, Међународни кривични суд (члан 26. Статута) је надлежан за вођење кривичног поступка и утврђивање кривичне одговорности физичких лица која су у време извршења злочина имала навршених 18 година живота, као и да су држављани неке од држава чланица Римског статута (дакле држава које су признале надлежност овог наднационалног судског органа). Територијална надлежност суда (члан 5. Статута) се простире на територију држава на којој је извршено неко међународно кривично дело или на територију државе чији је оптужени држављанин, али само под условом да се ради о држави која је потписала Римски статут. Временска надлежност суда (члан 11. Статута) означава да се пред овим судом могу кривично гонити и кажњавати учиниоци за она међународна кривична дела која су извршена после 1. јула 2002. године. као дана ступања на снагу Римског статута⁴. Прва оптужница пред овим судом је подигнута тек 2007. године.

2.2. Организација и поступак пред судом

Стални Међународни кривични суд са седиштем у Хагу чине следећи органи: 1) председништво суда, 2) већа (жалбено, судеће, предрасправно), 3) канцеларија тужиоца и 4) секретаријат. Суд чини осамнаест судија за које могу бити изабрана лица високих моралних карактеристика, непристрасна и са личним интегритетом која поседују квалификације захтеване за највише правне институције у својим државама. Бира их скупштина држава чланица овог суда већином гласова са листе кандидата на период од девет година.

Председништво суда чине председник и два потпредседника које бирају судије на време од три године. Оно је одговорно за правилно функционисање суда, и канцеларије тужиоца, те обавља друге статутом предвиђене функције.

Тужилаштво је независни и одвојени орган суда (Škorić, 2007:603-627). Оно је одговорно за примање пријава и информација, као и доказа о извршеним

⁴ У литератури се стога истиче да је оваквим одређивањем стварне надлежности Сталног Међународног кривичног суда извршена "тиха или прикривена амнестија" бројних масовних злочина који су извршени у : гулазима у бившем Совјетском савезу, на Тибету 1951, године, злочини апартхејда у Јужној Африци између 1960 и 1989. године, за време културне револуције у Кини у времену 1966-1976. године, од стране војне хунте у Чилеу у периоду 1970-1980. године итд.

злочинима из надлежности суда. Њега чине тужилац и више заменика за које могу бити бирања лица високих моралних квалитета, компетентни и са великим практичним искуством у тужилаштву или вођењу кривичног поступка. Тужиоце бира скупштина држава чланица суда на време од девет година. Први тужилац Међународног кривичног суда је аргентинац Луис Морено Окампо. Њега је скупштина држава чланица изабрала 21. априла 2003. године.

Секретаријат је одговоран за вансудске аспекте, администрацију и функционисање суда. Њиме управља секретар кога бирају судије на време од пет година. Он оснива одељење за жртве и сведоке у оквиру секретаријата које у сарадњи са тужиоцем обезбеђује заштитне мере и другу одговарајућу помоћ сведоцима или жртвама.

Кривични поступак (Petrović, Jovašević, 2011:78-81) пред Међународним кривичним судом започиње истрагом коју покреће тужилац на основу претходно добијених информација и података. Велику улогу у току спровођења истраге, као и широка овлашћења у предузимању појединих радњи, самостално или заједно са тужиоцем, има предсудбено веће. Оно доноси одлуку о привођењу и хапшењу осумњичених лица, као и о пуштању на слободу притворених лица. Без његове потврде оптужба не може да добије правну снагу. Тек после потврде оптужбе против неког лица, оно се као оптужени предаје судском већу ради пресуђења. Треба истаћи, да предсудско веће може по поднетој тужби од стране тужиоца да донесе следеће одлуке : а) да је одбије, б) да је измени и ц) да тражи њену допуну или накнадно проналажење доказа. Казне које судско веће може да изрекне учиниоцима најтежих међународних кривичних дела јесу : 1) затвор у доживотном трајању, 2) затвор до тридесет година, 3) новчана казна и 4) конфискација прихода од власништва и добара који су добијени директно или индиректно извршењем злочина.

Статут сталног Међународног кривичног суда познат као Римски статут у великој је мери разрадио опште и основне институте општег дела материјалног кривичног права, систем међународних кривичних дела, као и област процесног права, одређујући организацију, надлежност, као и сам поступак пред првостепеним и другостепеним већем. На тај начин је међународно кривично право добило право грађанства као посебна и самостална позитивно правна дисциплина казненог права.

3. Поједина међународна кривична дела

Римски Статут сталног Међународног кривичног суда усвојен на Дипломатској конференцији ОУН у Риму 17. јула 1998. године прописује

да ће се пред овим судом водити кривични поступак, утврђивати кривична одговорност и изрицати кривична санкција лицима која су учинила најозбиљније злочине признате од стране међународне заједнице као целине. У члану 5. овог Статута проглашена је надлежност суда за следећа међународна кривична дела : 1) злочин геноцида, 2) злочин против човечности, 3) ратне злочине и 4) злочин агресије (Petrović, Jovašević, 2011:218-221).

Према члану 77. Статута учиниоцу неког од ових међународних кривичних дела суд може изрећи следеће казне: 1) затвор у одређеном трајању који не може да пређе максимум од 30 година, 2) доживотни затвор када је та казна оправдана екстремном тежином злочина и индивидуалним околностима везаним за учиниоца дела, 3) новчану казну према критеријуму који је одређен у Правилима доказивања и процедуре и 4) конфискацију прихода, власништва и добара који су директно или индиректно прибављени извршеним злочином.

Поред тога, Римски статут у члану 70. предвиђа и надлежност Међународног кривичног суда и за кривична дела против правосуђа која се називају : " Повреде правилности и законитости поступка". То су следећа кривична дела (Јовашевић, 2011:146-148): 1) лажно сведочење, 2) подношење фалсификованих доказа, 3) корупција сведока, 4) опструкција или мешање у сведочење сведока, 5) спровођење освете према сведоку ради његовог сведочења, 6) уништавање доказа или мешање у сакупљање доказа, 7) ометање, застрашивање или корупција званичника суда са циљем присиљавања или убеђивања да не учествују у суђењу или да неправилно обављају своју дужност, 8) спровођење освете према званичнику суда због обављања његове дужности или дужности које је обављао неки други званичник и 9) нуђење или примање мита у својству званичника суда, везано за његове званичне дужности. За ова кривична дела "опструкције правде или корупције у правосуђу" пред Међународним кривичним судом, прописане су две врсте казни и то : а) казна затвора до пет година и б) новчана казна (Јовашевић, Mitrović, 2012:142-143).

Такође Римски статут у члану 71. предвиђа одговорност и санкције за дело које се зове: "Недолично понашање". Одговорност за ово кривично дело постоји за лица која су присутна претресу пред судом у било којој фази кривичног поступка која: 1) искажу непоштовање суда, 2) ометају поступак и 3) намерно непоштују судске наредбе. За ово кривично дело Статут је прописао следеће врсте санкција, административне мере (осим притвора) као што су : а) стална или привремена забрана уласка у судницу, б) новчана казна и в) сличне мере које су одређене у Правилима процедуре и доказивања (Старчевић, 1991:628-629)

3.1. Геноцид

Злочин геноцида је предвиђен у одредби члана 6. овог Статута. Геноцид се одређује као "злочин над злочинима". Забрана вршења или пропагирања овог кривичног дела представља *ius cogens*, тако да противправност геноцидних активности, па и сам криминални карактер ових радњи је општеприхваћен и неспоран у међународној заједници. Ово кривично дело се чини у намери да се уништи у целини или делимично национална, етничка или верска заједница⁵ на један од следећих начина: 1) убијањем чланова групе⁶, 2) проузроковањем тешких физичких или менталних патњи чланова групе, 3) намерном подвргавању групе животним условима који треба да доведу до њеног потпуног или делимичног уништења, 4) предузимањем мера уперених ка спречавању рађања у оквиру групе и 5) принудном премештању деце из једне у другу групу (Turković et al., 2013:133-134.).

Дакле, овде се ради о преузимању одредби Конвенције ОУН о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године у погледу одређивања бића овог најтежег међународног кривичног дела упереног против "човечанства". У делу правне теорије се сматра да геноцид не представља самостално кривично дело, већ да је то само врста злочина против човечности (Novoselec, 2004:498-499).

3.2. Злочин против човечности

У члану 7. Статута Међународног кривичног суда предвиђен је злочин против човечности. Римски Статут разликује ово кривично дело од дела геноцида иако у време када је оно било уведено у систем међународно правних инкриминација у делу теорије је било мишљења да су ова два појма садржински идентична. Злочин против човечности представља

5 Овом инкриминацијом су заштићене само стабилне групе, које карактерише сталност и чијим се чланом постаје на основу рођења, док су искључене нестабилне скупине чијим се чланом постаје на основу индивидуалне одлуке. На том становишту стоји и Међународни кривични трибунал за Руанду у случају Акајесе.

6 За постојање геноцида није потребан и већи број жртава. Наиме, сматра се да је довољно да учинилац убије једно или више лица. Исто тако геноцид може учинити и изоловани појединац ако поступа са геноцидном намером и ако се његово понашање поклапа са другим сличним понашањима, а такве је природе да може довести до уништења целе скупине.

делатности извршене као део распрострањеног или систематичног напада⁷ упереног против било ког цивилног становништва⁸.

У смислу овог кривичног дела напад подразумева следеће радње извршења: 1) убиство, 2) уништавање, 3) поробљавање – вршење овлашћења која претпостављају власништво над неким лицем, 4) депортацију или намерно премештање становништва (протеривање)- насилно премештање становништва са подручја на коме законито борави, 5) затварање или друга строга лишавања слободе нарушавањем основних правила међународног права, 6) тортуру (мучење) – наношење физичких и психичких бола, патњи, нелагодности лицу коме је одузета слобода, 7) силовања, сексуално ропство, насилне трудноће, изазивање стерилитета или било који други облик сексуалног угрожавања, 8) прогон било које групе или колектива по политичкој, верској, расној, националној, етничкој, културној или полној основи или друга поступања која су опште недопуштена по међународном праву – овде се ради о одузимање међународно признатих права некој скупини, 9) изазивање нестанка лица (присилно нестајање лица) – свако одузимање слободе кретања које спроводи држава или нека друга организација, 10) злочин апартхејда – нечовечна поступања која су извршена у оквиру институционализованог режима и 11) остали нехумани поступци којима се намерно проузрокују тешке патње или озбиљно угрожавање физичког или менталног здравља.

3.3. Ратни злочини

Ратни злочини су дефинисани у одредби члана 8. Римског статута. Овде се ради о сложеној диспозицији кривичноправне норме, па се разликује више облика овог тешког кривичног дела ("тешка кршења закона и обичаја рата"). Дело се састоји из различитих делатности које су извршене као део плана или политике или ако је тај злочин извршен у великом (масовном) броју случајева. Ови злочини могу да буду извршени и у међународном и у немеђународном оружаном сукобу.

Први облик ратних злочина се састоји у озбиљном кршењу Женевских конвенција од 12.августа 1949.године, а нарочито у (Атанацковић, 1981:60): 1) намерном убијању, 2) мучењу или нехуманом поступању укључујући и биолошке експерименте, 3) намерном наношењу великих патњи, озбиљних

7 Сматра се да се овакав напад састоји у нападу у оквиру државне политике или остварења циљева неке друге организације. Тај напад не мора бити нужно и војне природе. Ово дело може бити извршено и за време рата и за време мира. Отуда следи да изоловани појединачни напади не долазе под удар ове инкриминације.

8 Код овог злочина жртва није појединац, него целокупно човечанство.

телесних повреда или нарушавању здравља, 4) великом разарању или отуђењу имовине без оправдане војне потребе која су извршена незаконито и безобзирно, 5) присиљавању ратних заробљеника или других заштићених лица да служе у непријатељским снагама, 6) намерном лишавању ратних заробљеника и других заштићених лица права на поштено и правично суђење, 7) незаконитом прогонству, трансферу или незаконитом затварању лица и 8) узимању талаца.

Други облик ратних злочина се састоји у озбиљном нарушавању закона и обичаја који се примењују у међународном оружаном сукобу, унутар утврђеног оквира међународног права, а нарочито : 1) намерно усмеравање напада против цивилног становништва или против појединих цивилних лица која нису директно умешана у сукоб, 2) намерно усмеравање напада на цивилне објекте тј. објекте који нису војни циљеви, 3) намерно усмеравање напада на особље, инсталације, материјале, јединице или возила укључена у хуманитарну помоћ или мировну мисију у складу са Повељом ОУН све док имају право на заштиту или пружају помоћ цивилима или цивилним објектима по међународним законима који важе за стране у сукобу, 4) намерно започињање напада знајући да ће такав напад проузроковати пропратна страдања или наношење повреда цивилима или наношење штете цивилним објектима или да ће проузроковати велика, дуготрајна и озбиљна оштећења животне средине који би били очигледно прекомерни у односу на конкретно очекивану војну корист, 5) напад или бомбардовање било којим средствима градова, села, боравишта или грађевина које нису брањени или нису војни објекти, 6) убијање или рањавање војника који је положио своје оружје са циљем да се преда или више нема намеру да се брани, 7) злоупотреба заставе којом се даје знак за примирје, заставе или војног обележја и униформе који припадају непријатељу или Уједињеним нацијама, као и злоупотреба карактеристичних знакова дефинисаних Женевским конвенцијама које изазивају смрт или озбиљне телесне повреде, 8) директан или индиректан трансфер (пресељење) од стране окупационе силе дела свог становништва на окупирану територију или депортација или трансфер свих делова становништва са окупиране територије у оквиру или изван те територије, 9) намерно усмеравање напада на верске, образовне, уметничке или научне грађевине које се користе у добротворне сврхе, историјске споменике, болнице и места где се окупљају болесни и рањени под условом да то нису војни циљеви, 10) подвргавање лица која имају моћ на супротној страни физичком сакаћењу или медицинским или научним експериментима ма које врсте који нису оправдани медицинским, стоматолошким или болничким лечењем тог лица, нити су изведени у његовом интересу, а које могу да изазову смрт

или озбиљно угрожавање здравља тог лица, 11) убијање или рањавање издајника који припадају непријатељском народу или војсци, 12) објављивање да неће бити милости, 13) уништавање или конфискација непријатељске имовине осим уколико то строго не захтевају интереси рата, 14) укидање, суспендовање или забрана права и учешћа у поступку пред судом држављанима непријатељске стране, 15) принуђавање припадника непријатељске стране да учествује у ратним операцијама упереним против сопствене земље, чак и ако су били у војној служби пре почетка рата, 16) пљачкање града или било ког другог места у ситуацији када је заузет у нападу, 17) коришћење отрова и средстава који у себи садрже отрове, 18) коришћење загушљиваца, отровних или других гасова и сличних течности, материја или изума, 19) коришћење муниције која се лако шири или се спљошти у људском телу, као што су меци са чврстом чауром која не покрива у целини средину метка или је покрива, али има засеке, 20) коришћење оружја, пројектила, материјала или метода ратовања који су такве природе да могу изазвати сувишне повреде или непотребне патње или се њима крше међународни закони о оружаном сукобу под условом да су они забрањени, 21) извршавање дела који изазивају срамоту и угрожавају лично достојанство, конкретно понижававање и деградирање личности, 22) извршење дела силовања или сексуалног ропства, присиљавање на проституцију, насилну трудноћу, присилну стерилизацију или било који други облик сексуалног злостављања, 23) искоришћавање присуства цивила или других међународно заштићених лица да би се повратиле одређене тачке или позиције или области или да би се одређене војне снаге заштитиле од војних операција, 24) намерне нападе на грађевине, медицинске јединице, транспорт и особље које користи очигледне знаке у складу са међународним правом, 25) намерно прибегавање изгладњавању цивила као метода ратовања лишавајући их ствари неопходних за њихов опстанак, укључујући и намерно спречавање дељења минималних залиха обезбеђених Женевским конвенцијама и 26) регрутовање или на други начин стављање у војну службу деце испод петнаест година у националне оружане снаге или њихово коришћење за активно учествовање у борбама.

Трећи облик ратних злочина из члана 8. Римског статута се састоји о озбиљном кршењу члана 3. Женевских конвенција у случају оружаног сукоба који није међународног карактера, а које су делатности учињене према цивилном становништву које није активно учествовало у борбама, укључујући и припаднике војних формација који су положили оружје или лица која су ван борбе услед болести, рањавања, казне или другог разлога. Ово се дело може извршити вршењем следећих радњи : 1) насиљем према животу, посебно убиствима свих врста, сакаћењем, окрутним понашањем

и тортуром, 2) поступањем на изразито срамотан начин према личном достојанству, а посебно на начин који понижава лица, 3) узимањем талаца и 4) доношењем пресуда и извршењем смртне казне без претходне објаве пресуде од стране регуларно контролисаног суда који би обезбедио све законске гаранције које су опште признате као неопходне.

Четврти облик ратних злочина из члана 8. Римског статута предвиђа кривично дело којим се врше озбиљне повреде закона и обичаја ратовања у оружаним сукобима унутар утврђених оквира међународног права, а нарочито ако се предузимају следећи акти : 1) намерно усмеравање напада на цивилно становништво или на цивилна лица која не учествују активно у непријатељствима, 2) намерно усмеравање напада на грађевине, материјале, медицинске јединице, транспорте и особље које користи очигледне ознаке регулисане Женевским конвенцијама у складу са међународним правом, 3) намерно усмеравање напада на особље, инсталације, материјале, јединице или возила хуманитарне помоћи или мировне мисије у складу са Повељом Уједињених нација све док имају право на заштиту и пружање помоћи цивилима и цивилним објектима по праву оружаних сукоба, 4) намерно усмеравање напада на верске, образовне, уметничке, научне грађевине, као и грађевине за добротворне сврхе, историјске споменике, болнице и места где су окупљени рањеници и болесници под условом да то нису војни објекти, 5) пљачкање насеља и места, чак и када су заузета приликом напада, 6) силовање, сексуално ропство, присиљавање на проституцију, насилну трудноћу, присилну стерилизацију или било који други облик сексуалног злостављања дефинисане као озбиљне повреде Женевских конвенција, 7) регрутовање или на други начин стављање у војну службу деце испод 15 године у националне оружане снаге или њихово коришћење за активно учествовање у борбама, 8) наређење за пресељавање цивилног становништва из разлога везаних за сукоб, осим ако то захтева сигурност цивила или неопходни војни разлози, 9) подмукло убијање или рањавање војника супротне стране, 10) објављивање да неће бити милости, 11) подвргавање лица која имају моћ на супротној страни, физичком сакаћењу или медицинским или научним експериментима ма које врсте који нису оправдани медицинским, стоматолошким или болничким лечењем тог лица, нити су изведени у његовом интересу, а које могу да изазову смрт или озбиљно угрожавање здравља тог лица и 12) уништавање или конфискација имовине супротне стране, осим ако то није учињено из разлога императивне војне потребе у сукобу.

3.4. Злочин агресије

У међународном кривичном праву, злочин агресије је први пут дефинисан као злочин против мира у Лондонском споразуму којим је основан Међународни војни суд у Нирнбергу (Degan, 2003:169-195). У члану 6. Статута Међународног војног суда који је додат уз Лондонски споразум су одређени појам и елементи агресије. Потом је Комисија за међународно право ОУН 1996. године у Нацрту Кодекса злочина против мира и безбедности човечанства у члану 16. одредила дело агресије. Оно постоји када "појединац као вођа или организатор активно суделује или нареди планирање, припремање, отпочињање или вођење агресивног рата који предуме нека држава".

Међународно кривично дело агресије које је иначе наведено у члану 5. Римског статута из 1998. године није ближе описано по садржини, карактеристикама и обележјима бића⁹. Но, у погледу квалификације овог дела Статут Међународног кривичног суда је упућивао на одговарајућу примену Резолуције Генералне скупштине ОУН број 3314 из 1974. године. Наиме, у члану 3. ове Резолуције је прецизирано шта представља акт агресије без обзира да ли је рат објављен или не. Према овој одредби дело агресије представљају следећи акти : 1) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге државе, као и свака војна окупација, макар и привремена која произађе из такве инвазије или напада или анексија територије или дела територије друге државе употребом силе, 2) бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употреба било ког оружја од стране једне државе против територије друге државе, 3) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе, 4) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе, 5) употреба оружаних снага једне државе које се с пристанком државе пријема налазе на њеној територији

⁹ Посебна радна група за злочин агресије која је основана при Скупштини држава чланица Римског статута сваке године заседа на Универзитету Принстон у САД у покушају да одреди појам, елементе и карактеристике овог међународног кривичног дела. Највећи проблем у његовом дефинисању представља однос међународног тужиоца при Међународном кривичном суду и Савета безбедности у погледу оцене да ли је у конкретном случају извршена агресија једне државе на другу државу. Наиме, међународни тужилац не би требало да буде везан за одлуку ниједног политичког органа, па чак ни таквог органа као што је Савет безбедности, јер то може да буде противно интересима правде. С друге стране, највеће светске силе, као сталне чланице Савета безбедности не желе да се одрекну доношења тако важне одлуке од значаја за питања међународног мира и безбедности – да ли је извршена агресија и да такву одлуку препусте инокосном органу – међународном тужиоцу.

противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији државе пријема и после истека споразума, б) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је ова искористила за извршење акта агресије против неке треће државе и 7) упућивање од стране, односно у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљно да се они изједначују са напред наведеним актима, односно представљају значајно учешће једне државе у томе.

Но, интересантно је решење према коме је у Резолуцији изричито наведено да поред наведених аката који су одређени као дело агресије, Савет безбедности ОУН у складу са Повељом Организације уједињених нација може одлучити да се под овај појам подведу и неки други акти не остављајући критеријум за ово одређивање (Triffterer, 1997:811-881). При томе је у члану 5. Резолуције изричито наведено да никакав разлог било које природе, политичке, економске, војне или друге врсте не може оправдати агресију. Агресивни рат је злочин против међународног мира и свака агресија повлачи међународну одговорност.

На Првој ревизионој конференцији Римског статута која је одржана у Кампали јуна 2010. године консензусом свих држава чланица усвојена је резолуција¹⁰ којом се Римски статут у форми амандмана допуњује дефиницијом злочина против човечности (чиме се избегава основни приговор који се односи на кршење принципа законитости – да се кажњава за кривично дело чија обележја бића нису прописана у одговарајућем правном акту пре него што је учињено). Међутим, као слабост овог решења, у правној теорији се истиче, да се надлежност сталног Међународног кривичног суда за злочин агресије успоставља тек од 2017. године, те да за ово дело не могу и даље да одговарају грађани држава које нису чланице – дакле потписнице Римског статута (као што је то случај са САД, Руском федерацијом и Кином). Према одредбама ове резолуције, у Римском статуту је додат члан 8.бис који као злочин агресије сматра : планирање, припремање, отпочињање или вршење неког акта агресије који по својој природи, тежини и обиму представља очигледно кршење Повеље ОУН од стране лица које је у позицији да наређује (усмерава) политичке или војне операције неке државе или да врши стварну контролу над њима. А дефиниција самог чина агресије своди се на употребу оружане силе од стране једне државе према некој другој држави којом се повређује суверенитет, територијални интегритет или политичка независност те друге државе или се то чини на било који други начин који није у сагласности са Повељом ОУН. Но, да би се радило о акту агресије (дакле о

10 Resolution RC/Res 6 from June, 11.2010.

међународном кривичном делу) не сме да се ради о акту који је предузет на основу права на самоодбрану или по одобрењу Савета безбедности.

Тако према одредби члана 8. бис Римског Статута из 2010. године дело агресије представљају следећи акти без обзира да ли им је претходила објава рата или не (Лазаревић, 1995:80-82): 1) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге државе, као и свака војна окупација, макар и привремена која произађе из такве инвазије или напада или анексија територије или дела територије друге државе употребом силе, 2) бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употреба било ког оружја од стране једне државе против територије друге државе, 3) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе, 4) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе, 5) употреба оружаних снага једне државе које се с пристанком државе пријема налазе на њеној територији противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији државе пријема и после истека споразума, 6) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је ова искористила за извршење акта агресије против неке треће државе и 7) упућивање од стране, односно у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљно да се они изједначују са напред наведеним актима, односно представљају значајно учешће једне државе у томе.

Иако је било и таквих предлога на скупу у Кампали, ипак у појам злочина агресије сем напред изричито наведених поступака није прихваћено да се одлуком Савета безбедности могу оквалификовати као ово кривично дело и други акти у складу са одредбама Повеље ОУН. Објект заштите код овог кривичног дела је мир међу народима и њиховим државама. По својој природи ово је кривично дело *delicta communia*, иако у пракси учинилац дела мора да има одређени политички, државни, службени или војни положај, својство или утицај да би уопште могао да предузме радњу извршења.

4. Закључак

Војни или цивилни *ad hoc* трибунали формирани после Другог светског рата ради суђења учиниоцима најтежих међународних кривичних дела нису успели да задовоље захтеве правде и правичности, задовољења жртава, ни помирење побеђених и поражених. Стога су бројне међународне конференције одржане под окриљем Организације уједињених нација

разматрале могућност оснивања сталног, наднационалног, универзалног судског органа који би судио свима и свугде за учињена најтежа кривична дела против човечности и међународног хуманитарниг права.

На искуствима Хашког трибунала за бившу СФР Југославију (1993. године) и Трибунала за Руанду (1994. године) засновано је уверење да се може остварити тај циљ, па је на Дипломатској конференцији одржаној 1998. године у Риму усвојен Статут сталног Међународног кривичног суда са седиштем у Хагу. Готово пет година је требало да овај Статут ратификује најмање 60 држава како би ступио на снагу чиме је формално овај судски орган и почео са радом 1. јула 2002. године, када су изабране судије и тужиоци који поступају пред овим судским органом.

У надлежности овог суда јесте утврђивање кривичне одговорности и изрицање казни учиниоцима најтежих међународних кривичних дела чије карактеристике и обележја бића утврђује овај Статут. То су следећа међународна кривична дела : геноцид, злочин против човечности, ратни злочини и злочин агресије који је после ревизионе конференције у Кампали одржане 2010. године по први пут појмовно дефинисан у међународним размерама.

Литература

Атанацковић, Д. (1981). *Кривично право. Посебни део*. Београд:Привредна књига.

Broomhall, B. (2004). *International justice and the international criminal court :between sovereignty and the rule of law*. Oxford:Oxford university press.

Damaška, M.(2008). Pravi ciljevi međunarodnog kaznenog pravosuđa. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Zagreb. 1.13-33.

Degan, V.Đ. (2003). Prigovori o nenadležnosti i nedopustivosti pred nekim međunarodnim sudbenim tijelima. *Zbornik Pravnog fakulteta*. Rijeka. 3.169-195.

Eser, A. (2003). Na putu ka međunarodnom kaznenom sudu, nastanak i temeljne crte Rimskog statuta. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Zagreb.1.133-163.

Јовашевић, Д. (2010). *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*. Ниш: Центар за публикације.

Јовашевић, Д. (2011). *Међународно кривично право*. Ниш:Центар за публикације.

Jovašević, D., Mitrović, Lj. (2012). Međunarodna krivična djela prema Statutu haškog tribunala i Rimskom statutu. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*. Zenica. 5. 137-142.

Лазаревић, Љ. (1995). *Кривично право. Посебни део*. Београд:Савремена администрација.

Novoselec, P. (2007). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb:Pravni fakultet.

Petrović, B., Jovašević, D. (2010). *Međunarodno krivično право*. Sarajevo:Pravni fakultet.

Petrović, B., Bisić, M., Perić, V. (2012). *Međunarodno kazneno sudovanje*. Sarajevo: Privredna štampa.

Рачић, О. (1998). Један поглед на стални Међународни кривични суд. *Међународна политика*. Београд. 1072.16.

Resolution RC/Res 6 from June, 11.2010.

Старчевић, М. (1992). *Извори међународног хуманитарног права*. Београд: Црвени крст.

Triffterer, O. (1997). Acts of violence and international criminal law. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Zagreb. 2.811-881.

Turković, K., Novoselec, P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I., Vajda Munivrana, M., Mrčela, M., Nola, S., Vidlička Roksandić, S., Tripalo, D., Maršavelski, A. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.

Škorić, M. (2007). Posebne ovlasti tužitelja Međunarodnog kaznenog suda da odustane od istrage i kaznenog progona. *Zbornik Pravnog fakulteta*. Zagreb. 3.603-627.

Dragan Jovašević, LL.D.

Full Professor, Faculty of Law, University of Niš

International Crimes in the Rome Statute

Summary

Once the Rome Statute of the permanent International Criminal Court entered into force on 1st July 2002, this event finally marked the development of a new branch of criminal law – International Criminal Law. International Criminal Law, as a system of legal rules contained in the documents of the international community and national (internal) criminal laws of individual states, envisages criminal liability and punishment for a vast number of international crimes. These crimes include acts of breaching war laws and rules of warfare (envisaged in International Humanitarian Law), and acts of causing harm or endangering peace among nations and the security of mankind.

The Court has jurisdiction in the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and the crime of aggression. In the international law as well as in the national legislations, the perpetrators of these criminal acts are subject to most severe penalties and measures of punishment known in the criminal law today. In specific circumstances, the perpetrators of these crimes are subject to the primary jurisdiction of international criminal court (supra-national) authorities, such as the international military tribunals of Nuremberg or Tokyo, the Hague tribunal, the International Criminal Court established under the Rome Statute, etc. In this paper, the author has explored the notions and characteristics of international crimes within the jurisdiction of the International Criminal Court envisaged in the Rome Statute. This study is aimed at providing a comprehensive analysis of substantive characteristics of these criminal offences, which are also envisaged in the provisions of the new Criminal Code of the Republic of Serbia adopted in 2005.

Key words: *International Criminal Law, crime, Rome Statute, International Criminal Court, criminal liability, penalties*